

ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΔΑΡΔΙΩΤΗ Α.¹, και ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ Ν.¹

¹ Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Τυλίσου Ν. Ηρακλείου
e-mail: dasatureja@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δημιουργία αγρού βιολογικής καλλιέργειας στο χώρο της αυλής του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας Τυλίσου αποτέλεσε το στόχο ενός project που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Περιβαλλοντικού Γραμματισμού, για πρώτη φορά, το διδακτικό έτος 2004-05. Το διδακτικό έτος 2005-2006, η προσπάθεια συνεχίστηκε με δύο επιπλέον βήματα: την πιστοποίηση του αγρού του σχολείου από τη ΔΗΩ και τη συμμετοχή μίας ομάδας 25 εκπαιδευομένων σε σχολικό πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στο πλαίσιο του προγράμματος οι εκπαιδευόμενοι, εκτός από τη διαμόρφωση της αυλής του σχολείου - με τη δημιουργία βραχόκηπου αρωματικών ειδών της Κρήτης και τη δενδροφύτευση - οργάνωσαν, δημιούργησαν και διαχειρίστηκαν ένα βιολογικό αγρό κηπευτικών ειδών. Επιπλέον, διοργάνωσαν ημερίδα ευαισθητοποίησης του αγροτικού πληθυσμού του Δήμου Τυλίσου, παρουσίασαν τα αποτελέσματα της δράσης τους στην πόλη και στην επαρχία, ήρθαν σε επαφή με ΜΜΕ και συνεργάστηκαν με βιοκαλλιεργητές, γεωπόνους, συλλόγους και το Δήμο Τυλίσου.

DARDIOTI A.¹, and PSAROUDAKIS N.¹

e-mail: dasatureja@yahoo.gr

ABSTRACT

The creation of an organic field in the school yard of the Second Chance School in Tylissos, Heraklion, was the goal of a project that was carried out as part of the Environmental Education curriculum for the first time in the academic year 2004-2005. The following year the project was taken further ahead: the field was certified as organic by "ΔΗΩ" and a group of 25 students participated in an Environmental Education programme for schools organized by the Aegean University. As part of this programme the students landscaped the school yard by creating a rock garden with aromatic plants found in Crete as well as by planting trees; moreover, they designed, cultivated and managed a field with organic garden produce. Finally, they organized a day conference where they presented the outcome of their project in order to inform and sensitise the agricultural population of the Municipality of Tylissos and thus they had the opportunity to get in touch with the mass media and cooperate with organic farmers, agriculturists as well as the local authorities and unions.

Λέξεις κλειδιά: «Βιολογική καλλιέργεια», «σχολική αυλή», «περιβαλλοντική εκπαίδευση», «σχολείο δεύτερης ευκαιρίας», «ενήλικες εκπαιδευόμενοι».

1. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η βιολογική καλλιέργεια στην αυλή του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) Τυλίσου ξεκίνησε πειραματικά τον Οκτώβριο του 2004 από το σύνολο των εκπαιδευομένων του σχολείου με την επιστημονική στήριξη της εταιρείας βιολογικής καλλιέργειας BIOFORUM Α.Ε. και με την οικονομική στήριξη διαφόρων χορηγών και των ίδιων των εκπαιδευομένων. Η απόφαση των εκπαιδευομένων να συνεχίσουν την προσπάθεια και την επόμενη χρονιά με την πιστοποίηση του αγρού του σχολείου από τη ΔΗΩ και την επίσημη ένταξή του στη βιολογική καλλιέργεια, ήταν το ερέθισμα για την ενσωμάτωση της δράσης σε Σχολικό Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και την υποβολή του στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Το θέμα της βιολογικής γεωργίας ήταν για τέσσερα συνεχή έτη (διάρκεια της θητείας μου στα ΣΔΕ) μέσα στα ενδιαφέροντα των ενήλικων εκπαιδευομένων του ΣΔΕ Τυλίσου αφού η πλειονότητα ασχολείται με αγροτικές εργασίες και ορισμένοι από αυτούς είναι επαγγελματίες αγρότες. Για το λόγο αυτό, περιλαμβανόταν στο πρόγραμμα του Περιβαλλοντικού Γραμματισμού*, ο οποίος, σε αντίθεση με τα τυπικά Γυμνάσια της χώρας, εμπεριέχεται στο πρόγραμμα σπουδών των ΣΔΕ με δύο ώρες τη βδομάδα και στους δύο κύκλους (έτη) σπουδών. Να σημειωθεί ότι το αναλυτικό πρόγραμμα κάθε γραμματισμού στα ΣΔΕ διαμορφώνεται από τον εκπαιδευτικό κάθε διδακτικό έτος, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των εκπαιδευομένων, με ταυτόχρονη παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού.

Η συγκεκριμένη δράση, δηλαδή η δημιουργία βιολογικού αγρού στην αυλή του σχολείου από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους, επιλέχθηκε προκειμένου να προσεγγιστεί το θέμα βιωματικά, να αξιοποιηθούν η εμπειρία και οι γνώσεις των εκπαιδευομένων και να επιτευχθεί η ενεργός συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Γνωστικοί

- Γνωριμία με τις πρακτικές, τους στόχους και τις αρχές της βιολογικής γεωργίας
- Γνώση των αρωματικών φυτών και των δασικών ειδών του τόπου τους
- Κατάρτιση στη διαχείριση ενός αγρού βιολογικής καλλιέργειας
- Γνώση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της συμβατικής γεωργίας
- Εξοικείωση με θέματα όπως ο κύκλος του νερού και των στοιχείων εδάφους, η ρύπανση των υδάτων, η μείωση της βιοποικιλότητας, η υποβάθμιση του εδάφους, τα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα.

Συναισθηματικοί

- Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των εκπαιδευομένων
- Κατανόηση της αξίας της συνεργασίας, της συλλογικότητας και της ομαδικής εργασίας στην παραγωγή έργου
- Ανάπτυξη ικανότητας επικοινωνίας (μετάδοσης μηνύματος, σεβασμού των απόψεων των άλλων, ανάπτυξης επιχειρημάτων, υποστήριξης άποψης, διαπραγμάτευσης, πειθώς) με εξωτερικούς συνεργάτες και μεταξύ τους
- Ανάπτυξη πρωτοβουλίας και υπευθυνότητας
- Ανάπτυξη οργανωτικών δεξιοτήτων
- Συναισθηματική σύνδεση με το έργο τους και κατ' επέκταση με το χώρο του σχολείου και επανασύνδεση με την εκπαιδευτική διαδικασία (βασικός στόχος των ΣΔΕ)

* Γραμματισμός: όρος που χρησιμοποιήθηκε στα ΣΔΕ για όλα τα μαθήματα (πχ. αριθμητικός, γλωσσικός, πληροφορικός γραμματισμός κ.α.), με την έννοια της ικανότητας που αποκτά κάποιος να ελέγχει τη ζωή και το περιβάλλον του και της ενασχόλησής με τα προβλήματά του με τρόπο ορθολογικό (Χοντολίδου 2003).

Ψυχοκινητικοί

- Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευόμενων σε θέματα ρύπανσης του εδάφους και των υδάτων από χημικά φυτοφάρμακα και λιπάσματα
- Ευαισθητοποίηση των αγροτών εκπαιδευομένων σε θέματα αλόγιστης χρήσης φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων και σε τρόπους προφύλαξης κατά τη χρήση τους
- Ευαισθητοποίηση σε θέματα ποιότητας διατροφής και κατανάλωσης οικολογικών προϊόντων
- Αλλαγή συστήματος αξιών και προτύπων ζωής και σκέψης με αποτέλεσμα να αναπτύξουν ενδιαφέρον για το περιβάλλον και διάθεση για ενεργό συμμετοχή στη βελτίωση και προστασία του (πχ. στροφή των αγροτών εκπαιδευόμενων προς τη βιολογική γεωργία)

Συμμετοχικοί

- Συμμετοχή στον κοινωνικό διάλογο σε θέματα σχετικά με το περιβάλλον και την αειφορία
- Ανάληψη ευθυνών και ουσιαστικής δράσης από τους εκπαιδευόμενους για την πρόληψη και αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων

3. ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο σχεδιασμός και η ολοκλήρωση της βιολογικής καλλιέργειας στην αυλή του σχολείου καθώς και η διάχυσή της στην τοπική κοινωνία, υλοποιήθηκε με τη μέθοδο project (Φλογαΐτη & Βασάλα 1999, Χρυσafiίδης 2005). Οι εκπαιδευόμενοι συμμετείχαν ενεργά σε όλη την πορεία σχεδιασμού και υλοποίησης του έργου (επιλογή του θέματος, καθορισμός στόχων, σχεδιασμός εργασίας, συγκρότηση ομάδων, υλοποίηση εργασίας, παρουσίαση, αξιολόγηση). Στην ομάδα των εικοσιπέντε (25) συνολικά εκπαιδευόμενων δημιουργήθηκαν υποομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους. Άλλη ομάδα ανέλαβε την ενημέρωση του ημερολογίου των δράσεων και της ΔΗΩ, άλλη ομάδα τις καλλιεργητικές φροντίδες, άλλη ομάδα διοργάνωσε τις εκδηλώσεις-ημερίδες, άλλη ομάδα ανέλαβε τη συγγραφή δελτίων τύπου, προσκλήσεων, κειμένου αφισών κλπ, και άλλη ομάδα ήταν υπεύθυνη της επικοινωνίας και της οργάνωσης των επισκέψεων. Όλοι οι εκπαιδευόμενοι συμμετείχαν βέβαια, όταν υπήρχε ανάγκη ή/και ενδιαφέρον, στις καλλιεργητικές φροντίδες, στην υλοποίηση των ημερίδων και φυσικά στις εκπαιδευτικές επισκέψεις που περιλαμβάνονταν στο πρόγραμμα. Στην πορεία υλοποίησης του project, ορισμένοι εκπαιδευόμενοι ανέλαβαν πρωτοβουλίες και υλοποίησαν δράσεις που δεν είχαν προβλεφθεί στον αρχικό σχεδιασμό.

Στο πλαίσιο του project, χρησιμοποιήθηκαν και ειδικότερες διδακτικές στρατηγικές-μέθοδοι όπως: α) ο καταιγισμός ιδεών για την ανάπτυξη θεωρητικού γνωστικού υπόβαθρου καθώς και για τη λήψη αποφάσεων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, β) η συζήτηση είτε μέσα στο σχολείο είτε σε ανοιχτό διάλογο με τοπικούς φορείς και πολίτες, γ) η μελέτη στο πεδίο με παρατήρηση, καταγραφή και συλλογή δεδομένων από την πορεία της καλλιέργειας και αναζήτηση λύσεων σε προβλήματα που προέκυπταν (πχ. ασθένειες φυτών) και δ) η βιβλιογραφική έρευνα για την αναζήτηση πληροφοριών από βιβλία, internet, ημερήσιο και περιοδικό τύπο.

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις της ομάδας σε κτήματα επαγγελματικής βιολογικής καλλιέργειας, σε μονάδα αγροτουρισμού, σε βιολογικό οινοποιείο και στο πρώτο μοναστήρι που καλλιεργεί βιολογικά στην Κρήτη. Τέλος, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις εξωτερικών συνεργατών και ειδικών επιστημόνων στο χώρο του σχολείου, οι οποίοι είχαν συμβουλευτικό, ενημερωτικό και υποστηρικτικό ρόλο στην προσπάθεια.

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Τον Οκτώβριο του 2005, πραγματοποιείται η πρώτη συνάντηση της ομάδας. Συμμετέχουν οι δύο συντονιστές του προγράμματος, οι δευτεροετείς εκπαιδευόμενοι που είχαν ασχοληθεί με τη βιολογική καλλιέργεια την προηγούμενη χρονιά και οι πρωτοετείς που εκδήλωσαν ενδιαφέρον για

το θέμα. Στη συνάντηση αυτή οι εκπαιδευόμενοι συζητούν και αποφασίζουν να συνεχιστεί η βιολογική καλλιέργεια στην αυλή του σχολείου. Προτείνουν ενέργειες βελτίωσης της προσπάθειας και επιπλέον δράσεις για τη διαμόρφωση της αυλής του σχολείου. Μία από τις αποφάσεις τους ήταν να έρθουμε σε επαφή με τον υπεύθυνο του γραφείου Κρήτης της ΔΗΩ, προκειμένου να εντάξουμε τον αγρό επίσημα στη βιολογική γεωργία. Η συνεργασία ξεκινά και δίνονται από τον γεωπόνο, υπεύθυνο της ΔΗΩ στην Κρήτη, κύριο Παπαηλιάκη Μιχάλη, οι πρώτες οδηγίες για την καλλιέργεια.

Οι εκπαιδευόμενοι αρχίζουν να προετοιμάζονται για τη φύτευση χειμωνιάτικων κηπευτικών με όργωμα και βασική λίπανση του εδάφους σύμφωνα με τους κανόνες για τη βιολογική γεωργία. Επιλέγουν να καλλιεργήσουν ψυχανθή είδη φυτών (κουκιά, παπούλες) τα οποία θα εμπλουτίσουν το έδαφος σε άζωτο, απαραίτητο για την θερινή καλλιέργεια. Μετά τη φύτευση, σχεδιάζουν και τοποθετούν το σύστημα άρδευσης της καλλιέργειας.

Παράλληλα με την προετοιμασία του κήπου, έρχονται σε επαφή με τη Διεύθυνση Δασών Ν. Ηρακλείου και παραλαμβάνουν αρωματικά και δασικά είδη της Κρήτης από το φυτώριο της υπηρεσίας για τη διαμόρφωση της αυλής του σχολείου.

Δασολόγοι της Δασικής Υπηρεσίας έρχονται στο σχολείο και μετά από την παρουσίαση της αξίας του δάσους και των δασικών οικοσυστημάτων της Κρήτης, δίνουν στους εκπαιδευόμενους οδηγίες για τη δεντροφύτευση και τους βοηθούν στη διάκριση και την αναγνώριση των ειδών.

Με μία μαζική δράση, στην οποία συμμετέχουν όλοι οι εκπαιδευόμενοι του σχολείου, καθαρίζεται η αυλή του σχολείου, σκάβονται τα παρτέρια της αυλής και φυτεύονται τα δέντρα. Κάθε τμήμα επιλέγει τα δέντρα που θέλει να φυτέψει και αναλαμβάνει να τα φροντίζει στη συνέχεια της χρονιάς.

Τα αρωματικά είδη αναλαμβάνει μία ομάδα γυναικών εκπαιδευόμενων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, η οποία διαμορφώνει ένα τμήμα του αγρού, προκειμένου να γίνει βιολογική καλλιέργεια αρωματικών φυτών.

Ενώ αναμένεται η έγκριση του προγράμματος και η μόνη καλλιεργητική φροντίδα είναι η άρδευση του αγρού και των δασικών ειδών, ο υπεύθυνος του γραφείου Κρήτης της ΔΗΩ έρχεται στο σχολείο και ενημερώνει τους εκπαιδευόμενους για τις αρχές της βιολογικής γεωργίας και το νόμο σύμφωνα με τον οποίο εφαρμόζεται. Την ίδια μέρα συμπληρώνουμε την αίτηση και τα έντυπα για την ένταξη του κτήματος στη βιολογική γεωργία. Μία εκπαιδευόμενη παραλαμβάνει το ημερολόγιο εργασιών και εισροών της καλλιέργειας και αναλαμβάνει να το ενημερώνει σε συνεργασία με την ομάδα καλλιεργητικών φροντίδων.

Τον Δεκέμβριο συγκεντρώνεται η ομάδα των 25 εκπαιδευόμενων που είχαν δηλώσει ενδιαφέρον για συμμετοχή στο πρόγραμμα και ενημερώνεται για τη λήψη του προγράμματος. Σε αυτή τη φάση συζητείται ο τρόπος οργάνωσης των δράσεων, κατανέμονται οι ρόλοι και οι ευθύνες και συγκροτούνται οι υποομάδες εργασίας. Μία ομάδα αναλαμβάνει την φροντίδα του αγρού κηπευτικών, μία άλλη ομάδα είναι υπεύθυνη για τον κήπο των αρωματικών και τη δημιουργία φυλλαδίου, μία άλλη αναλαμβάνει τη διοργάνωση των εκδηλώσεων και ημερίδων, άλλη ομάδα τη συγγραφή δελτίων τύπου, προσκλήσεων, κειμένου αφισών κ.α., και, τέλος, μία ομάδα είναι υπεύθυνη της επικοινωνίας και της οργάνωσης των επισκέψεων.

Μέχρι τα Χριστούγεννα, οι εκπαιδευόμενοι παίρνουν δείγμα εδάφους από τον αγρό, το στέλνουν για ανάλυση σε ειδικό εργαστήριο του ΕΘΙΑΓΕ, ασχολούνται με το βοτάνισμα του αγρού και δρέπουν τους πρώτους καρπούς των προσπαθειών τους. Η παραδοσιακή κρητική χειμωνιάτικη σαλάτα από παπούλες είναι η προσφορά των βιοκαλλιεργητών εκπαιδευόμενων στη χριστουγεννιάτικη γιορτή στο σχολείο.

Με την είσοδο της νέας χρονιάς οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες του προγράμματος εντατικοποιούνται. Οι εκπαιδευόμενοι προμηθεύονται σπόρους ντομάτας, αγγουριού, κολοκυθιού, μελιτζάνας και πιπεριάς από τον υπεύθυνο της ΔΗΩ και μία ομάδα εκπαιδεύεται στην παραγωγή σπορόφυτων. Μετά την εκβλάστηση των σπόρων, τους μεταφέρει σε κυψελίδες με φυτόχωμα, τα φυλάσσει στο εργαστήριο του σχολείου και είναι υπεύθυνη για τη διατήρηση κατάλληλης υγρασίας και την αλλαγή του προσανατολισμού τους μέχρι να φτάσουν στο κατάλληλο μέγεθος για φύτευση στο πεδίο. Η διαδικασία παραγωγής σπορόφυτων διαρκεί συνολικά δύο μήνες, κατά τη διάρκεια των οποίων γίνεται και ο καθιερωμένος έλεγχος από τη ΔΗΩ της διαδικασίας και του ημερολογίου δράσεων.

Το ίδιο διάστημα μία ομάδα εκπαιδευόμενων σε τακτικές συναντήσεις της κάθε εβδομάδα, σχεδιάζει και οργανώνει την ημερίδα του Απριλίου σε συνεργασία με συλλόγους και το Δήμο Τυλίσου.

Τον Μάρτιο του 2006, ξεκινούν οι επισκέψεις της ομάδας. Ένα απόγευμα σε βιολογικό αμπελώνα, γειτονικό με το σχολείο, δίνει την ευκαιρία - κυρίως στους πρωτοετείς εκπαιδευόμενους- να έρθουν πρώτη φορά σε επαφή με επαγγελματία βιοκαλλιεργητή, να συζητήσουν μαζί του, να δουν στην πράξη μία μεγάλης έκτασης βιολογική καλλιέργεια αμπελιού και να ενημερωθούν για διαφορετικού τύπου καλλιεργητικές πρακτικές που αντικαθιστούν το όργωμα και τα ζιζανιοκτόνα. Οι υπεύθυνοι εκπαιδευόμενοι για τη διοργάνωση της ημερίδας προσκαλούν τον βιοκαλλιεργητή να μιλήσει στην ημερίδα τους.

Η στιγμή της φύτευσης των θερινών κηπευτικών πλησιάζει. Τα πρώτα σπορόφυτα, οι ντοματιές, είναι στο κατάλληλο μέγεθος και μετά από μία εβδομάδα προσαρμογής στο εξωτερικό περιβάλλον είναι έτοιμα για φύτευση στον αγρό. Εντωμεταξύ, τα χειμωνιάτικα κουκιά έχουν ήδη συλλεχθεί και τα φυτικά υπολείμματα παραμένουν στο έδαφος για τον εμπλουτισμό του σε άζωτο. Οι εκπαιδευόμενοι προετοιμάζουν το έδαφος, προσθέτουν κομπόστ και σκευάσματα σύμφωνα με το νόμο 2092/91 για τη βιολογική γεωργία και επεκτείνουν το αρδευτικό σύστημα για την κάλυψη όλου του αγρού. Η φροντίδα των νεαρών φυτών και η φύτευση όλων των σπορόφυτων διαρκεί περίπου δύο μήνες. Σ' αυτό το διάστημα γίνεται ακόμη ένας έλεγχος από τη ΔΗΩ. Εκτός από τα σπορόφυτα οι εκπαιδευόμενοι σπέρνουν και καλαμπόκι απευθείας στον αγρό.

Όλο αυτό το διάστημα της αναμονής για τους πρώτους καρπούς και ενώ η ομάδα των καλλιεργητικών φροντίδων ασχολείται με υποστυλώσεις των φυτών, ενημερώνεται για τις βιολογικές μεθόδους φυτοπροστασίας και αντιμετωπίζει τους εχθρούς της καλλιέργειας, η ομάδα των αρωματικών φυτών, έχει μετατρέψει το τμήμα του αγρού με τα αρωματικά φυτά σε βραχόκηπο με ταμπέλα δίπλα σε κάθε φυτό, στην οποία αναγράφεται το κοινό όνομα του φυτού. Να σημειωθεί ότι οι εκπαιδευόμενες ανέλαβαν πρωτοβουλία και βρήκαν τρόπο να μεταφέρουν με δικό τους αγροτικό αυτοκίνητο μεγάλες πέτρες στο σχολείο, ενώ συνεργάστηκαν με συμμαθητή τους ο οποίος σκάλισε τα ονόματα των φυτών με ειδικό εργαλείο και έβαντε τις ταμπέλες. Μετά από τη συλλογή πληροφοριών από το διαδίκτυο, από βιβλία και φυλλάδια, η ομάδα αυτή δημιουργεί φυλλάδιο με χρήσεις και φωτογραφίες των αρωματικών ειδών του κήπου και προετοιμάζει παρουσίαση στο power point για τους υπόλοιπους εκπαιδευόμενους του σχολείου.

Παράλληλα με όλα αυτά, πραγματοποιούνται και οι υπόλοιπες επισκέψεις της ομάδας. Ένα απόγευμα στο βιολογικό οινοποιείο του βιοκαλλιεργητή και οινοπαραγωγού Σ. Γαβαλά, ο οποίος έχει πάρει βραβεία για το κρασί του, στο Βοριά Μονοφατσίου. Ένα άλλο απόγευμα στο Αγρόκτημα διατροφικού τουρισμού «ΑΓΡΙΟΝ ΓΗ», όπου οι εκπαιδευόμενοι παρακολουθούν και μία πολύ ενδιαφέρουσα παρουσίαση για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τέλος μία μονοήμερη εκδρομή στη μονή Χρυσοπηγής στα Χανιά, την πρώτη μονή που καλλιεργεί βιολογικά στην Κρήτη εδώ και 15 χρόνια. Στη μονή γίνεται ξενάγηση στους βιολογικούς ελαιώνες και στο παραδοσιακό ελαιοτριβείο και συσκευαστήριο ελαιόλαδου.

Λίγο πριν το τέλος της σχολικής χρονιάς, στα μέσα του Ιουνίου, οι εκπαιδευόμενοι είναι έτοιμοι να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα των προσπαθειών τους και όλες τους τις δράσεις κατά τη διάρκεια του προγράμματος στην ημερίδα ευαισθητοποίησης η οποία πραγματοποιείται αυτή τη φορά στην πόλη του Ηρακλείου. Η χρονιά κλείνει με την υπόσχεση συνέχειας και την ανάληψη της ευθύνης ποτίσματος του αγρού κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού από ορισμένους εκπαιδευόμενους. Το καλοκαίρι ο αγρός είναι ανοιχτός για όλους και προσφέρει αφειδώς τους καρπούς του.

5. ΔΡΑΣΕΙΣ – ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Η κεντρική δράση του προγράμματος ήταν η δημιουργία του αγρού βιολογικής καλλιέργειας και η διαμόρφωση της αυλής του σχολείου, όπως περιγράφηκε αναλυτικά στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Με επίκεντρο, όμως, το βιολογικό αγρό πραγματοποιήθηκαν επιπλέον δράσεις με στόχο τη διάχυση της δράσης του σχολείου στην κοινωνία και την ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού. Άλλες από αυτές είχαν προσχεδιαστεί και προβλεφθεί και άλλες προέκυψαν στην πορεία.

Η δράση που κατέλαβε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου της ομάδας ήταν η διοργάνωση ημερίδας με θέμα τη βιολογική γεωργία, η οποία υλοποιήθηκε στις 10 Απριλίου 2006, στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων του σχολείου. Απευθυνόταν στους αγρότες του Δήμου Τυλίσου και είχε στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους. Για την διοργάνωσή της είναι υπεύθυνη μία εξαμελής ομάδα εκπαιδευόμενων, με την οποία συναντιόμαστε τακτικά μία φορά την εβδομάδα, για δύο περίπου μήνες. Μετά την απόφαση του θέματος της ημερίδας και της καταγραφής των προτάσεων τους για χώρο, χρόνο διεξαγωγής της και πιθανούς ομιλητές, οι εκπαιδευόμενοι έρχονται σε επαφή με αντιπροσώπους του συλλόγου γυναικών, του επιμορφωτικού συλλόγου Τυλίσου και του Δήμου Τυλίσου. Σε μία τελική συνάντηση οι εκπαιδευόμενοι προτείνουν την ιδέα τους, ζητούν τη στήριξη των τοπικών φορέων και παίρνονται από κοινού οι τελικές αποφάσεις. Η ομάδα συνεχίζει την εργασία της με την αναζήτηση των ομιλητών της ημερίδας και συνεργάζεται με την ομάδα συγγραφής για την προετοιμασία της αφίσας, των προσκλήσεων και των δελτίων τύπου. Εκπαιδευόμενοι πηγαίνουν για αφισοκόλληση στα χωριά του Δήμου Τυλίσου, ενημερώνουν τους κατοίκους στα καφενεία, αποστέλλουν προσκλήσεις στους επισήμους και δημοσιοποιούν την εκδήλωση στο site www.ecocrete.gr και στις τοπικές εφημερίδες. Δύο εκπαιδευόμενοι αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν τη δράση του σχολείου στην ημερίδα και προετοιμάζουν την παρουσίασή τους στο power point. Λίγο πριν την ημερίδα οι εκπαιδευόμενοι γράφουν το πρόγραμμα και προετοιμάζουν την αίθουσα. Εκπαιδευόμενες αναλαμβάνουν να ετοιμάσουν οι ίδιες τα εδέσματα του μπουφέ, όλα από βιολογικά υλικά και προσφέρουν βιολογικό χυμό πορτοκάλι κατά τη διάρκεια της ημερίδας. Τρεις εκπαιδευόμενοι συντονίζουν τις παρουσιάσεις και προσφωνούν τους ομιλητές και τους επίσημους προσκεκλημένους από τη θέση του προεδρείου. Κατά τη διάρκεια της ημερίδας, οι εκπαιδευόμενοι γνωρίζονται και συζητούν με μέλη της Οικολογικής Παρέμβασης Ηρακλείου, τον Αντινομάρχη Περιβάλλοντος και κατοίκους της περιοχής. Η ημερίδα κλείνει με την παρουσίαση της προσπάθειας του σχολείου από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους.

Στις αρχές Μαΐου, το σχολείο συμμετέχει στην εκδήλωση παρουσίασης των περιβαλλοντικών προγραμμάτων του Νομού Ηρακλείου, η οποία διοργανώνεται από το Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του νομού στο χώρο του Θεατρικού Σταθμού, στην πόλη του Ηρακλείου. Μία άλλη ομάδα, τριών εκπαιδευόμενων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, προετοιμάζει σε power point τις δράσεις της ομάδας και τις παρουσιάζει σε άλλες περιβαλλοντικές ομάδες μαθητών Γυμνασίου και εκπαιδευτικούς του νομού.

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος, το σχολείο δέχεται μία πρόσκληση από το ΚΑΠΗ Πύργου, να συμμετέχει στην εκδήλωσή τους παρουσιάζοντας το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και τις δράσεις του γύρω από το περιβάλλον. Ο Πύργος, ένα χωριό με αμιγώς αγροτικό

πληθυσμό, βρίσκεται περίπου 60 Km νότια του Ηρακλείου. Δύο εκπαιδευόμενες και μαζί τους μία απόφοιτη βιοκαλλιεργήτρια, προσφέρονται εθελοντικά να παρουσιάσουν το σχολείο και τις δράσεις του γύρω από τη βιοκαλλιέργεια. Παιδιά δημοτικού και γέροντες της περιοχής ενημερώνονται και ευαισθητοποιούνται για τους κινδύνους από τη χρήση φυτοφαρμάκων από τον υπεύθυνο της ΔΗΩ και για την εναλλακτική λύση της βιοκαλλιέργειας από τις εκπαιδευόμενες του σχολείου.

Λίγο πριν το τέλος της σχολικής χρονιάς, στα μέσα του Ιουνίου, οι εκπαιδευόμενοι παρουσιάζουν όλες τους τις δράσεις, στην ημερίδα ευαισθητοποίησης της κοινωνίας για τα ΣΔΕ, την οποία διοργανώνει το σχολείο κάθε χρόνο στην πόλη του Ηρακλείου. Στην εκδήλωση παρουσιάζονται οι δράσεις όλων των γραμματισμών του σχολείου με τη μορφή έκθεσης και παρευρίσκονται βουλευτές, στελέχη της εκπαίδευσης και πολίτες. Η περιβαλλοντική ομάδα συμμετέχει με έκθεση φωτογραφιών από όλα τα στάδια του προγράμματος και με πάγκο στον οποίο δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά που συμμετέχουν στην εκδήλωση να φυτεύουν το δικό τους σπόρο. Ένα σκιάχτρο-σκελετός, προσβεβλημένο υποτίθεται από τα φυτοφάρμακα, το οποίο έχουν δανειστεί οι εκπαιδευόμενοι από το ΚΑΠΗ Πύργου, δίνει το δικό του μήνυμα στους παρευρισκόμενους. Οι εκπαιδευόμενοι προσφέρουν επίσης φυλλάδια με πληροφορίες για τις χρήσεις των αρωματικών φυτών και δεντράκια στον κόσμο μαζί με βιολογικό καφέ και κουλουράκια από βιολογικά υλικά. Μία εκπαιδευόμενη έχει αναλάβει ήδη την πρωτοβουλία να προσκαλέσει δημοσιογράφο του τοπικού καναλιού ΚΡΗΤΗ TV στην εκδήλωση. Εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτικοί δίνουν συνεντεύξεις και παρουσιάζουν μεταξύ άλλων τη δράση του προγράμματος του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Το σχετικό ρεπορτάζ παρουσιάζεται στις ειδήσεις της επόμενης μέρας.

Η τελευταία δράση, πραγματοποιείται, στα τέλη του Ιουνίου, στο χώρο του σχολείου την ημέρα της εκδήλωσης αποφοίτησης. Μετά από πρόσκληση, δημοσιογράφοι του κρητικού περιοδικού Yourmagazine επισκέπτονται το σχολείο, παίρνουν συνεντεύξεις από την περιβαλλοντική ομάδα και φωτογραφίζουν τον αγρό μαζί με τους εκπαιδευόμενους. Το σχετικό άρθρο δημοσιεύεται στο τεύχος του Σεπτεμβρίου.

6. ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Ο συνεχής έλεγχος της κεντρικής δράσης του προγράμματος από εξωτερικούς φορείς (ΔΗΩ) καθώς και η επιστημονική στήριξη της προσπάθειας ενίσχυε και επιβεβαίωνε την πορεία εργασιών των εκπαιδευομένων. Επιπλέον, η συνεχής ενημέρωση του ημερολογίου δράσεων από τους εκπαιδευόμενους βοηθούσε στην αυτοαξιολόγηση της εργασίας τους.

Η συνολική αξιολόγηση προγράμματος και ο έλεγχος της επίτευξης των στόχων που είχαν τεθεί στο πρόγραμμα γινόταν έμμεσα μέσα από συζητήσεις με την ομάδα και από την παρατήρηση της συμπεριφοράς και του ενδιαφέροντος για συμμετοχή στις δράσεις. Οι πρωτοβουλίες που ανέλαβαν οι εκπαιδευόμενοι και η διάθεση για ενεργό συμμετοχή στην ευαισθητοποίηση και άλλων πολιτών κατά τη διάρκεια του προγράμματος ήταν ένας από τους δείκτες αλλαγής στάσης. Μέσα από τις συνεντεύξεις που έδιναν και τις παρουσιάσεις τους στις διάφορες εκδηλώσεις και ημερίδες, γινόταν ταυτόχρονα η αξιολόγηση της προσπάθειάς τους από την τοπική κοινωνία. Η τελική αξιολόγηση του προγράμματος ολοκληρώθηκε μέσα από συζήτηση με την ομάδα, στην οποία κατατέθηκαν προτάσεις για συνέχεια της δράσης και για βελτίωση των μεθόδων διάχυσης προς την κοινωνία, διατυπώθηκαν σχόλια για το τι άλλαξε στη ζωή του καθένα μετά από την ενασχόλησή του με το πρόγραμμα και καταγράφηκαν τα συναισθήματα και οι εμπειρίες τους.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τα ΣΔΕ έχουν ως κεντρικό στόχο την εκπαιδευτική και κοινωνική επανένταξη ενηλίκων που λόγω της απομάκρυνσής τους από την εκπαιδευτική διαδικασία και της έλλειψης του απολυτηρίου

Γυμνασίου κινδυνεύουν από κοινωνικό και εργασιακό αποκλεισμό. Η ευαισθητοποίηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων των ΣΔΕ διαχέεται και επηρεάζει άμεσα και το οικογενειακό και το εργασιακό τους περιβάλλον, αλλά και τις τοπικές κοινωνίες στις οποίες συμμετέχουν αρκετές φορές ως ενεργοί πολίτες. Η αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς των εκπαιδευόμενων και η ενδεχόμενη στροφή τους προς την βιολογική γεωργία έχει άμεσο αντίκτυπο στο περιβάλλον και στην κοινωνία, δρώντας πολλαπλασιαστικά προς μία στροφή της κοινωνίας σε μία πιο ήπια, με σεβασμό προς το περιβάλλον και τον άνθρωπο, ανάπτυξη. Επιπλέον, το θέμα της βιολογικής γεωργίας, άμεσα συνδεδεμένο και με το θέμα της ποιότητας διατροφής, έχει άμεσο αντίκτυπο στην υγεία των ίδιων και των μελών της οικογένειάς τους, καθώς και στην οικιακή οικονομία και τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό (στροφή προς βιολογική γεωργία, αλλά και διατήρηση αυτονομίας με το δικό τους κήπο).

Οι στόχοι που είχαν τεθεί στο πρόγραμμα «Βιολογική καλλιέργεια στην αυλή του σχολείου» του ΣΔΕ Τυλίσου, προσεγγίστηκαν σε μεγάλο βαθμό. Μέσα από τη συλλογική οργάνωση της ημερίδας για τη βιολογική καλλιέργεια στο χώρο του σχολείου, την επικοινωνία με τον αντιδήμαρχο Τυλίσου καθώς και μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου, την επικοινωνία με φορείς συνεργάτες, όπως μέλη του Συλλόγου Γυναικών και του Επιμορφωτικού Συλλόγου Τυλίσου, την επικοινωνία με εξωτερικούς συνεργάτες του σχολείου και τον υπεύθυνο της ΔΗΩ στην Κρήτη, καθώς και μέσα από τη συλλογική εργασία στον αγρό, οι εκπαιδευόμενοι ανέπτυξαν ικανότητες επικοινωνίας και συνεργασίας. Μέσα από την παρουσίαση των δράσεών τους μπροστά σε κοινό και τη συνεργασία τους με εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, επιστήμονες γεωπόνους και βιοκαλλιέργητες, ενισχύθηκε η αυτοεκτίμησή τους. Η συναισθηματική σύνδεση με το έργο τους και κατ' επέκταση με το χώρο του σχολείου, διαπιστώθηκε από δηλώσεις των ίδιων των εκπαιδευόμενων και από το ίδιο το αποτέλεσμα. Εκπαιδευόμενοι από μακρινά χωριά έρχονταν ανελλιπώς στο σχολείο, και παρέμειναν στο σχολείο, κυρίως γιατί είχαν αναλάβει ευθύνες σε σχέση με την καλλιέργεια, αλλά και γιατί τους δόθηκαν πρωτοβουλίες και ενισχύθηκε η αυτοεκτίμησή τους.

Η αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς των εκπαιδευόμενων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα έγινε αισθητή. Οι εκπαιδευόμενοι σταμάτησαν να βάζουν φάρμακα και λιπάσματα, τουλάχιστον όταν πρόκειται για τα προϊόντα που καταναλώνουν οι ίδιοι. Προσπαθούν να επηρεάσουν τις οικογένειές τους, τους φίλους και τους συγχωριανούς τους. Κάποιοι επηρεάστηκαν και δημιούργησαν το δικό τους οικολογικό κήπο στο σπίτι. Ορισμένοι από τους αγρότες, ενδιαφέρονται να κάνουν τις καλλιέργειές τους βιολογικές και έχουν αρχίσει την έρευνα αγοράς. Οι γυναίκες-μητέρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα προσπαθούν να καταναλώνουν και να δίνουν στα παιδιά τους βιολογικά λαχανικά και φρούτα. Όταν αυτό δεν είναι δυνατόν λόγω κόστους, είναι πολύ προσεκτικές και επιλέγουν συνειδητά την τροφή τους, διαβάζοντας πχ. τις ετικέτες πριν αγοράσουν κάτι.

Η διάθεσή τους για ενεργό συμμετοχή στην επίλυση του προβλήματος φάνηκε και από το ενδιαφέρον τους για την οργάνωση της ημερίδας ευαισθητοποίησης του ντόπιου αγροτικού πληθυσμού σε θέματα βιολογικής γεωργίας, αλλά και από τη διάθεσή τους να οργανώσουν και άλλες ημερίδες στα χωριά τους. Οι ίδιοι πρότειναν: «να συνεργαστούμε του χρόνου με δημοτικά σχολεία της περιοχής για να επηρεάσουμε τα παιδιά, αφού οι ενήλικες αγρότες δύσκολα αλλάζουν νοοτροπία». Ορισμένοι ανέλαβαν δράση και συμμετείχαν στην εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος στο ΚΑΠΗ Πύργου, άλλοι ανέλαβαν πρωτοβουλία και ήρθαν σε επαφή με ΜΜΕ και αρκετοί έδωσαν συνέντευξη παρουσιάζοντας τη δράση τους σε δημοσιογράφους που ήρθαν στο σχολείο.

Συνοψίζοντας, με την ημερίδα ευαισθητοποίησης-ενημέρωσης των κατοίκων Τυλίσου, τη δημοσιοποίηση των δράσεων στα ΜΜΕ, τη συμμετοχή και την παρουσίαση των δράσεων σε διάφορες εκδηλώσεις στην πόλη και στην επαρχία του νομού Ηρακλείου και τον ανοιχτό διάλογο με τους πολίτες, η δράση των εκπαιδευόμενων του ΣΔΕ Τυλίσου έγινε γνωστή στην τοπική κοινωνία. Αν το γεγονός αυτό αποτελέσει ερέθισμα να ακολουθήσουν στο μέλλον και άλλα

σχολεία παρόμοιες δράσεις και ευαισθητοποιηθούν οι πολίτες απέναντι στη βιολογική γεωργία και το πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει, τότε το πρόγραμμα θα έχει πετύχει το σκοπό του. Κλείνοντας, παραθέτουμε τα σχόλια τριών διαφορετικών εκπαιδευόμενων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, στα οποία διαφαίνεται η αλλαγή του τρόπου ζωής και σκέψης και η διάθεση για βελτίωση και προστασία του περιβάλλοντος:

«... ειδικά σε μένα που δούλευα σε θερμοκήπια και έχω και προβλήματα υγείας από όλα αυτά, ήταν κάτι που με έκανε να σκεφτώ πολύ. Προσέχω πια τι δίνω στα παιδιά μου να φάνε...»

Γυναίκα, 33 ετών

«...ήταν μία πολύ ξεχωριστή εμπειρία που δεν σου τυχαίνει κάθε μέρα. Ειδικά εγώ που είχα συνηθίσει σε ένα συμβατικό τρόπο καλλιέργειας, με φάρμακα, έχω αλλάξει. Και προσπαθώ να το μεταδώσω και σε άλλους...»

Άντρας, 30 ετών

«... Μάθαμε πράγματα που τα ακούγαμε και δεν τα πολυπιστεύαμε. Για μένα ήταν πρωτόγνωρη εμπειρία, θυμάμαι ακόμη το άγχος που είχα, να παρουσιάσω σε κοινό... Μιλήσαμε σε παιδιά και μας ακούσανε, νομίζω ότι ήταν πολύ σημαντικό, μήπως και αλλάξουν αυτά κάτι...»

Γυναίκα, 36 ετών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Φλογαίτη Ε., Βασάλα Π. (1999), *Το ενεργειακό ζήτημα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
2. Χοντολίδου Ε., (2003), *Η έννοια του γραμματισμού στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Προδιαγραφές Σπουδών για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας*. Αθήνα: ΓΓΕΕ, ΙΔΕΚΕ, σελ.35-40.
3. Χρυσafiδης Κ., (2005), *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*, Αθήνα: Gutenberg.